

PRAHY - MEZE - PRAHY

Slovo „Prahy“ sice není v přímé prokázané souvislosti s názvem našeho hlavního města, ale nepřímou etymologickou souvislost si s ním zachovává. Praha byla patrně předznamenána prahy ve smyslu „brodu“, protože brody byly důležité pro vytvoření komunikační sítě pražského teritoria, jež od 8. století bylo protkáno a ovládáno soustavou hradišť - Butovice, Šárka, Hostivař či Zámka u Bohnic. Ve střední době hradištní v 9. století se vytvořily nové spoje - hlavní komunikace přetala Vltavu brodem asi v čáře dnešního Mánesova mostu, vedlejší cesta šla v místech Hlávkova mostu. U těchto brodů vznikala pravděpodobně první pražská osídlení, jako u hlavního brodu kupecká osada při knížecí celnici a u druhého brodu osada Poříčí. Pro jejich vývoj bylo důležité, že se v zemi současně upevňovala politická moc kmene Čechů, že ztrácela význam slovanská hradiště v okolí, a že jejich sjednocováním se rodila nová, historická Praha, s posláním centralizujícího procesu v zemi. Ten kulminuje ve středověku, kdy za vlády Karla IV. vzniká nový územní plán Prahy, vymezující nejen její geografii, ale i konstituující novou komunikační síť ve struktuře funkcí města. Není proto náhodou, že ve stejném období je v Praze postaven první kamenný most, pevně propojující dva územní celky města, a že byla vytyčena trasa Královské cesty, zpřístupňující služby Prahy nejen domácím, ale i cizím návštěvníkům, s ambicí učinit z města kulturní, obchodní a informační křižovatku Střední Evropy. U vědomí národní kulturní identity a na „Prahu“ autentické vzdělanosti byla také založena pražská universita, jež předpokládala kromě rozvoje vzdělanosti i kultivování mezilidské komunikace při křížení jazykového a energetického potenciálu různých etnicko-národnostních skupin. Universita se tak zrodila na mezinárodní půdě.

Jestliže Práh není jen skalnatá a stupňovitá překážka v řece, přes niž s šuměním a hučením přepadává voda, čím vším tedy je? Jako u našeho domu je Práh také vstupem dovnitř, pře-

dělem, za nímž očekáváme nový kvalitativní stupeň vědomí skutečnosti, jejího vnímání a poznávání. Práh je rozmezím, rozhraním, mezí a hranicí, jež nám vymezuje rozum, dobový rozsah vzdělanosti, i naše časová informace a psychická citlivost. Práh funguje stejně tak dobře v prostorovém smyslu, jako v časovém svou symbolikou, kdy metaforicky můžeme stanout jak např. na prahu Orientu, tak i na prahu naší budoucnosti, na prahu nové doby, života, smrti, dějin, revolucí. Na tomto Prahu vždy vyhodnocujeme novou situaci, stejně tak jako se ohlížíme zpět.

Vzhledem k tomu, že „Práh“ znamená i pražec, ve smyslu kladení pražců na trati, kde člověka chápeme jako vytrvalce na své životní i společenské trase, časová dimenze Prahu je trojrozměrná. Práh je živoucí přítomností, z jejíhož tvůrčího horizontu rekapitulujeme svou minulost a projektujeme možnou budoucnost. Práh je počátkem a koncem v jednom, jakýmsi uzlem, z jehož zkušenostního prožitku konfrontujeme naše civilizační i kulturní myšlení, ať už racionálního nebo intuitivního druhu. Práh je určen k tomu, abychom od něj rozvinuli vědomí celé šíře jeho vazeb a vztahů. U vědomí Prahu se můžeme ztotožnit s prvopočátky globálního lidského poznání, kritizovat jeho současný stav a snít své vize. Poslouží to k rozvinutí naší osobnosti. Nezapomínejme, že Prahy jsou i termínem psychologie - vyjadřují naši citlivost - znamenají nejmenší nutnou sílu k tomu, aby člověk psychicky vyhodnotil svůj fyzický počitek - mluvíme o prazích bolestivosti, viditelnosti, slyšitelnosti apod. Přistupují k tomu i prahy rozumu a ne-rozumu, skutečnosti a snění, fantazie a bludu. Práh je mezistavem naší mentální vybavenosti, v jehož rámci si ověříme naši přirozenost a kulturnost v nejširším slova smyslu.

PRAHY JAKO NE-ROZUM

Michel Foucault ve svých Dějinách šílenství ① uvádí na příkladu obrazu Lodi bláznů Hieronyma Bosche z konce 15. století, že tzv. nalodování šílenců tehdy znamenalo udělat přísnou dělicí čáru mezi rozumem a ne-rozumem a zároveň určilo jediný možný způsob pro odklizení bláznů. Taková plavba napůl skutečnou a napůl fantazijní krajinou obrazu se odehrávala podle Foucaulta v mezním postavení, jež šílenec zaujímal uvnitř horizontu středověkého člověka - postavení symbolického a zároveň realizovaného onou výsadou, že blázna zavírali - jednou do ohrady u bran města, podruhé do městské věže, potřetí byl naloděn. Každopádně byl zapuzován, ale udržovali ho na místě přechodu z normality do abnormality, zvenčí dovnitř a naopak. Nemohl mít a neměl jiné vězení než „Prahy“, díky nimž si uchoval i vysoce symbolické postavení, oponující rozumnému řádu věcí. To se dnes proměnilo v jistotu našeho vědomí možného Chaosu před zrodem nového pořádku. Šílenci, v jejichž řadách najdeme mnoho vědeckých a uměleckých géníů, se stali poutníky

par excellence, nastupující vlastní cestu Ne-rozumu, ne vždy se kryjící s pojmem choré mysli a vytvořili prototyp tvořivosti, obestřený nutkavou potřebou demonstrování vnitřní svobody. K jejímu ověření se ovšem vracíme k Prahům rozumu, onomu nulovému bodu nediferencované zkušenosti, kterou chápeme jako smíšenou s Ne-rozumem a nazýváme třeba čirou intuicí. Jde o „jiný způsob“ gestického vyjadřování vědomí, jež není spokojeno s pouhým přístupem Rozumu.

Společná řeč Rozumu a Ne-rozumu, jak existovala ve středověku a ještě za renesance, evidentně skončila érou osvícenství v 17. a 18. století. Tehdy také lidé vymysleli bláznům systém internace spolu se statutem duševní choroby. Dosavadní koktavá slova, jež za pomoci logické syntaxe tvořila umný dialog Rozumu s Ne-rozumem, se přestala s Rozumem mísit a upadla v zapomenutí. Za řeč psychiatrie začal být považován jednostranný monolog Rozumu o šílenství, a nemohl být prosazen jinak, než na základě mlčení Ne-rozumu. Racionální západní Rozum ovšem vděčí za svou určitou hloubku právě chápání Ne-rozumu, že má vztah k čemuśi, co nazýváme slabomyslností nebo pomateností. V této hloubce lze objevit kořeny čiré intuice „pod prahem“ řeči Rozumu, jež ji poměřuje její vlastní nemírou. Na dělící čáře Rozumu a Ne-rozumu, na tomto prahu, objevujeme identitu člověka. Dobře tento stav pocíťované aktuální přítomnosti vyjadřují nejen slova, ale i obrazy, jednoduše třeba obrazy Boschovy, Dürerovy nebo Goyovy, prostě Umění.

Ctít šílenství neznamena jen vidět v něm mimovolnou a nevyhnutelnou chorobu, ale pochopit je jako dolní mez lidské pravdy, práh vědomí, jež není nahodilý, ale bytostný. Tak jako smrt je koncem života v čase, jde šílenství pod práh rozumu člověka v čase jeho lidských hodnot a končí v animalitě: když se z blázna stane zvíře, promlouvá zvíře a mlčí člověk. Zvíře činí člověka skandálním. Proto v animalitě ani tak Rozum neslučuje šílenství s velkými zákony přírody a života, spíše se symboly různorodých tváří bestiáře: v metamorfózách zla a devianství nejsou pro nás důležité fantastické tvary příšer a oblud, jako že šílenství děsí lidi svým projevem animality, přiznáním své bezobsažné zvířeckosti. Uchováva pravdu zvířete v člověku, obecnou moc hrozby, temné číhající animality uvnitř Rozumu, jejíž náhlý útok rozběsňuje rozum a uvolňuje pravdu v šilencově hněvu. Proto animalita, považovaná za přirozený prostor šílenství, byla na rozdíl od středověku a tolerantní renesance, děsivým příznakem hlavně rozumovému osvícenství. Zuřivost šílenství se rozpoutala v prostoru nepředvídatelné svobody - mohlo je potlačit jedině násilí, trest a drezúra. Lidská bytost zbavená svobody a změněná ve znevolněné zvíře se pak podřídila moudrosti jiných a jejich společenskému řádu. Šílenství se vyléčilo, když zapřelo svou pravdu. Když přiznalo, že zvíře v něm náleží spíše anti-přírodě, negativitě, jež právě Ne-rozumem a zuřivostí ohrožuje rozumový řád člověka a pozitivní moudrost přírody. Dvatisíce let se člověk definoval jako zvíře nadané Rozumem - proč by měl svůj řád, obdařený myšlenkovým pokrokem, měnit?

Šlo o zapomenutí na onu, renesanci ještě blízkou, reversibilitu Rozumu v Ne-rozum a odstranění skandalitý bláznů. Jako nejvyšší moudrost tím vyvstala boží moudrost, jež se k pohoršujícímu šílenství sklonila a požehnala. Jde ovšem o další paradox tzv. Nejvyššího Rozumu - „Bůh sám musel být šílený, když po celé hanbě Ukřížování, povstale z nevědomosti, zaslepenosti a nevíry, se uvolil stát člověkem, aby vzniklý omyl vysvětlil a napravil.“ (Foucault). Skandálu tím dodal spíše výpovědní sílu, takže Ne-rozum přestal být veřejnou ostudou. A jestliže za šílenství byla označena inkarnace člověka do zvířete, jako nejnižší bod pádu, na znamení jeho očividné provinilosti, pak je vcelku hloupostí hledat v odpuštění Boha a jeho dobrotě znovunalezení nevinnosti. On sám vyjadřuje ten nejobecnější skandál šílenství a také poslední pravdu a konec Rozumu člověka. Trestem je jediné, a to ryze lidské určení okovů a vězení Prahů. Jinak, věřme v co věřeno není - šilencův návrat k animalitě navrátil lidi znovu dobru přírody. Je škoda, že dnešní zkušenost vědění o šílenství mlčí, z toho důvodu, že o něm ví tolik, že na něj raději zapomíná. Stačí si připomenout obrazy, jež o něm vyprávěly - o Pádu, o Posledním soudu, o Šelmách, o Metamorfózách a o veškerých nádherných tajemstvích Poznání. Rozum dějiny znehybnil, ale Ne-rozum je zpochybnil a založil jejich Prahy.

PRAHY JAKO POKUŠENÍ

Brueghelovi malomocní zůstávají zpovzdálí věčnými poutníky na cestě ke Kalvárii, kam všechen lid provází Krista. Ti, kteří před nimi zavřeli dveře, jsou sami hříšníci a vyobcováním jim otevřeli cestu ke spáse. V přemíře smyslu se vždy uhnizduje nesmyslně, iracionálně, sen. I obrazy pod tlakem mnohonásobného smyslu se lehce vyvazují z řádu ustálených forem. V 15. století se ze symbolu platónské zkázy ducha, propadlého šílenství hříchu, rodily obrazy apokalypsy, vyjadřované faunou, v nespočetnosti představ o Pokušení. Neskutečná zvířata obrazů představovala skrytou přirozenost člověka a říkalo se, že taková svoboda snění, či fantazmata šílenství, byla pro člověka ještě přitažlivější než reálný svod těla. Každá z těchto absurdních představ byla totiž podložena prvky obtížného, uzavřeného a esoterického vědění, a vyjadřovala gesto překročení zakázaných Prahů vědění a vnímání. Na tomto hříšném Prahu různých Pokušení se předpokládala vláda Dábla a konec světa, poslední štěstí a trest člověka, pád do pekel po jeho všemoci nad zemí. Takové bláznovství bylo sice míněno jako odplata neřádné a nanicovité vědě, pokrytectví v náboženské víře, avšak respekt k umění poněkud ospravedlnil každou vyšínutou myšlenku či představu. Renesance dala těmto hlasům průchod, obezřele potlačila i jejich útočnost, dokud „věk rozumu“ je neumlčel dokonale. Umlčel je podivným násilím, uvěznil Pokušení. Potrestal všechny zhýralce, rouhače a marnotratníky, všechny ty, „co se rádi předvádějí“. Foucault říká, že bizarní a hříšné šílenství, nad nímž rozprostřel svou svrchovanost markýz de Sade, se vyvinulo nakonec v čirou podívanou, nabízenou k po-

bavení čistému svědomí sebejistého Rozumu. Až do začátku 19. století blázni a hříšníci platili buď jen za nestvůry, nebo za bytosti vhodné k předvádění. I tak sv. Vincenc de Paul prý připomínal dohlížitelům nad pomatenými v internačních domech, že „příkladem má být náš Pán, který se rád obklopoval podivíny, zběsilci, blázny, pokoušenými a posedlými“ (Foucault). Kristus vskutku dokázal, že v člověku neexistuje nic nelidského, co by nemohlo být vykoupeno a spaseno. Božským vtělením tedy oslavujeme ten nejhlubší podprahový pád: Boschova Svatého Antonína, Goyova Mnicha, anebo Spánek rozumu, Velké nesmyslnost.

K pochopení Prahy Pokušení zařazuje Vilém Flusser do svých úvah postavu Dábla ②. Bůh je mimo čas, je zcela jednoduchý, Dábel je oproti tomu nesmrtelný, má svůj počátek (Prahy), pluje v toku času, možná jej i řídí, má své dějiny, svůj příběh. Tvoří-li vědomí Prahy dějiny, pak souhlasme, že Dábel a dějiny jsou jedno. Dábel není jen protihráčem Boha - je pro nás duchem, jenž stále popírá, svádí, mate a ničí. Dábel ponechává jevy být tam, kde božské je redukuje na čiré bezčasové bytí, činí je „věcmi o sobě“, zastavuje jimi tok dějin. Dábel tak zabraňuje jevům být rozumnými, neboť je nechává být samy sebou. Tím i zachovává svět v čase a v pohybu. Získává patent na pokrok a evoluci, a proto všechny vývoj v dějinách je dábelský. V temných oblastech pod Prahy vědomí poznáváme Dábla v jeho milých archetypálních podobách. V ostrém světle Rozumu jej charakterizujeme sedmi křesťanskými hříchy - pýchou, lakomstvím, smyslností, závistí, nestrídmostí, hněvem a leností. Jsou bohužel i stimulací našich Prahy vědomí, Rozumem nevyvážené duše. Ačkoli nectnosti, mají jednu zábavnou vlastnost - nelze je křížit, organizovat ani vzájemně dělit, i když výčet je možný napřeskáčku. Jako smrtelné hříchy jsou však jediným proudem, řítícím se přes práh nad i pod lidstvem, strhávajícím svou pokrokovou dynamikou. Umožňují Dáblu řídit svět vně, i naši duši uvnitř, zvláště v mezních situacích zakoušení naší přítomnosti, jež Dábel ovládá bičem různých Pokušení. V obrazech Pokušení vytušíme jeho charisma - plynulost, letmost, labilitu a tvárnost pro život, v němž se duchovní počátek a cíl smotávají v jeden uzel. Život jako takový už není zatížený hříchem nebo studem, jako zvířata už netrpíme fyziologickým svědomím, opona svědomí tvořená jen Rozumem se zvedá až v zápasu Boha a Dábla o Rozum, o naši duši. Bůh a rozum existují pouze jako zábrany, a proto člověk šílí, když se musí skrývat před svým hříchem. Chápeme-li zábrany za synonymum naší kulturnosti, pak kultura sama je „prahem“ souboje o nás, mezi Dáblem a Bohem. Kultura nás přinutila zapomenout, že člověk je také zvíře. Obráceným případem je, když nadvědomí, to jest pýcha našeho Rozumu, záměrně otevře padací dveře do podvědomí, pod práh Rozumu do smyslnosti, aby osvětlila smysl těchto hlubin. Tak vzniká i vědecká diagnóza duševních chorob a psychoanalýza, ale i ta potvrdí vítězství dábla, Ne-rozumu a hříchu. Připouštíme si je zřídka, protože tzv. normální stav duše je extrémní a dramatický, ovšem sklon k našemu sebezničení je také běžný. Smyslnost je však cestou k celému člo-

věku, včetně zvířete uvnitř nás. I láska, jak ji známe, je směsicí smyslnosti a zábran, a vzata pouhým Rozumem je spoutaná a nesvobodná. Kdo netrpěl hříchy, nepoznal lásku.

Osvobozujeme-li smyslnost za účelem prolomit meze víry, pomáháme si často hněvem. Analogie nastává i v mezích poznání, jakéhokoli slepého Rozumu a vědy. Jako příklad hněvu vědce posedlého ďáblem se často uvádí Faust - ďábel mu slíbil, že jednou objevené a poznané zákony vědy budou sloužit člověku, a přitom už pro něj platit nebudou. Ďábel se tím ukázal jako protagonista svobody, absolutní lhář, ale také jako kouzelník. Lidstvo jej proto vcelku ochotně následovalo - do tohoto světa jen tak nějaký smysl nelze vnést, o řádu ani nemluvě. Věda nepohlíká smyslový svět, aby tím osvobodila člověka, to je blud. Dodá mu smysl, ovšem jen za předpokladu svobody a její smysluplné vůle. Neboť tato vůle není naplňována nucením, ale ne-musením. Zůstává nějaké řešení? Nabízí se právě ve světle vlastní vůle, to jest celého našeho Já, jež přizná otevřeně to, co dosud správně tušilo - že Ďábel i Bůh jsou dílem naší duše a obojí zmizí, když budeme chtít. Ďábel není nic jiného než projekce našeho Já z jiného úhlu, z odvrácené strany a v tomto smyslu jsou Ďábel a Bůh totožní. Tyto dva různé aspekty našeho Já jsme si vymysleli a postavili proti sobě, abychom našemu vědomí zachovali rovnováhu. Vše co chceme poznat je jenom Já a z hlediska Já si vykládáme i kulturu a přírodu. K objasnění našeho Já hodně přispívá Umění, protože je to tvořivost Já, tak jak vystupuje ze sebe ven. Toto Umění, jež se rodí u vědomí Prahů, z Ne-rozumu i Pokušení, naštěstí však svou zkušenost vyjadřuje Rozumu pochopitelnými obrazy.

PRAHY JAKO CHAOS VERSUS ŘÁD

K hříchům našeho vědomí patří i nestřídnost, jako pokus vtisknout tvárné matérii života pečeť našeho ducha, a tím život oduševnit. Myšlenkou vtělení ducha v matérii života se dostaneme až k objevu elektronických mozků, jež nám mohou nahradit rozum i duši. Z hlediska lidstva je technika produktem našeho ducha. To, že technické objevy se obrací proti lidskému duchu, a že nás dokonce hrozí vyhubit, nám připadá nepřirozené a protismyslné. Jak ovšem jinak reagovat např. na klonovanou ovci Dolly, o níž její šlechtitelé prohlašují, že je prvním krokem vyrovnání se lidského ducha s Bohem? Chicagský vědec Richard Seed, jehož záměrem je do budoucna plánovitě klonovat lidi, říká, že „Bůh nejen stvořil člověka k obrazu svému, ale jej tím i předurčil, aby se Bohem stal“^③. Klonování a pře-programování DNA je prvním zásadním krokem k takovému božství, ač Flusserův Ďábel se opět směje. „Odhaduji, že ročně bychom mohli naklonovat 500 dětí“, prohlašuje Seed, s odůvodněním, že „vědecký pokrok se nedá zastavit“. Když se však k tomuto tvrzení zvedla vlna obav, objevily se i zajímavé argumenty - aby klonování nebylo zneužito např.

k vytváření monster nebo ožívování dinosaurů. Kupodivu se nikdo neptal, co bychom udělali s naší tělesnou smyslností a co by se dělo s duší lidí, dosud romanticky žádajících lásku? Oni i velcí dinosauři používali pro svody svých samiček své ocasy jako komunikačního dlouhého biče, jehož prásknutím o zem se bourala zvuková bariéra. Špička ocasu takových veleještěřů, až 25 metrů dlouhých a 35 tun vážících, totiž dosáhla nadzvukové rychlosti 1382 km v hodině. Při takové impozantnosti není tedy jasné, co vlastně s nepohlavním a mimolidským rozmnožováním?

Rusové - i oponující Američané - vnesli do polemiky o klonování hledisko, že vzhledem k riziku pokusů je nezbytný přísný dohled státu a zákonodárství. Na straně druhé se tu pro jedince otevírá možnost nesmrtelnosti, či alespoň značného prodloužení života. Zatím se ovšem neví co by se stalo, kdyby klonovaný lidský kmen byl napaden jediným neznámým virem. Jiné nebezpečí spočívá i v radiaci, jemuž v síle slunečního záření a míře zachycené jedincem za celý jeho život, musí odolat jakákoli buňka, používaná ke klonování. Není také moc jasný fenomén stárnutí, jestli se klonováním opravdu zpozdí, či naopak urychlí. A nikdo už není schopen domyslet zrod eventuálních lidských zmetků. Konstatování prospěšnosti klonování tedy zatím končí u výroby náhradních orgánů lidského těla, pokud jeden z nich zkolabuje a v zásobě není další. I tady je však na pováženou, že napřed musí být potlačen růst některých částí těla, aby byl upřednostněn růst těch žádanějších. Žijeme v době, kdy jen prostá chřipka je problémem. Kdysi to byl mor, dnes je to narušený imunitní systém člověka, jenž nově zmutované viry nezná, ani se jim neumí bránit. Vzniká něco, co racio duše zvláště těžko snáší - chřipka je společnou nemocí lidí, ptáků, prasat i koní. Loni se proti všem předpokladům přenesly viry z drůbeže na člověka, a obešly chovný dobytek. V Hongkongu tuto skutečnost vzali vážně, vyhubením drůbeže epidemií zabránili, kdežto vzpurné racio Velké Británie dopustilo přenos nemoci šílených krav. U obou případů je zřejmé, že viróza vznikla jako trest lidem, zasahujícím svými prostředky do přirozeného života chovaných domácích tvorů.

Objevy změní nejen životní styl, ale i lidskou mysl, tvrdí vědci. Lék na rakovinu v r. 2014, fólie v oknech vyrábějící elektřinu, biočip s tisíckrát větší kapacitou než ty dnešní, genetiky vyšlechtěné stromy zalesňující pouště - to je jen několik příkladů. K tomu přistupuje informační technologie, schopná vytvářet virtuální světy, jež promění lidskou mysl netušeným způsobem poprvé za posledních 30.000 let. Kolem r. 2006 by se přenos Internetem měl uskutečnit už bez jakéhokoli zdržení - školní studium, práce doma, virtuální obchody, bankovní transakce, to všechno z jednoho obýváku. Sám obývací by se místo klíčem otvíral otiskem prstu a k Internetu by přibyl nejen prostorový obraz, ale i hmat a čich. Že by toto nebylo ideálním řešením pro duši klonovaného člověka? Průměrný člověk by většinu svého času trávil mimo reálný svět, převážně by nevycházel ze svého umělého a žil by jen fantazií. Vyřešilo by to nejen jeden problém i genetickému inženýrství, omezilo by se šíření nakažlivých

chorob, pro limitovaný styk člověka s jinými jedinci v okolí. Vyřešilo by to problém Umění? Objev kódu života ovlivní každopádně a cíleně genetickou informaci, v dobrém i zlém. Svým významem a důsledky je srovnatelný jen s vynálezem písma, tisku, počítačů, dále snad jen s objevem umělého štěpení a slučování atomových jader. Jsou to vynálezy, jimiž lidé změnili sebe a svět. Ale objev kódu života je přesahuje. Možnost ovlivňovat genetickou informaci znamená ovlivnit život buněk, tkání, organismů a jejich společenství stejně, jako změna počítačového programu ovlivní chování jedné i více aplikací, celého počítače, popřípadě počítačových sítí. Kdo dokáže číst genetickou informaci, pochopí vývojové vztahy ve všech jejich souvislostech. A ten kdo bude umět informaci ovlivnit, dokáže změnit život.

Mendělejevova tabulka 21. století, odhadovaná na čtení řetězu asi tří miliard „písmen“ genetické informace přibližně v r. 2003, prý objasní vzájemné vztahy snad stovky tisíc lidských genů. Pro srovnání - Mendělejevův objev periodické tabulky prvků původně obsahoval čtení pouhé stovky prvků a přesto předznamenal vznik chemického průmyslu a kvantové teorie. Teď máme před sebou revoluci nových poznatků, jež změní ekonomiku, politiku i budoucí historii. Hrozí, že změní i druh homo sapiens sapiens. To v případě, že po r. 2003 vědci přečtou dlouhé úseky lidské DNA. Prozkoumají četnost různých variant neboli alel stejných genů. Odstraní poruchy součinnosti většího počtu genů u většiny vážných chorob, vytvoří se pojetí odolnosti proti Alzheimerově nemoci či viru HIV. Od pochopení vědy k její praktické kontrole, tedy vyvinutí léků, vede sice ještě dlouhá cesta, ale zrodí se na ní také nové zbraně. A co se udělá s výsledky genetického testování? Stávající odborné kruhy doporučily zachovávat pět mravních zásad - autonomie, soukromí, spravedlnosti, rovnosti a kvality. Zároveň zapověděly manipulaci za účelem zvýraznění některých vlastností člověka, jako jeho inteligence nebo útočnosti. Ale rovnost bude těžkým problémem - jde o byznys tisíciletí. Bude to nesrovnatelné i s dosavadní Darwinovou evoluční teorií, či s teorií Velkého třesku...

Kromě dalších objevů r. 1997 jako vytvoření prvního umělého chromozomu - vláknité struktury buněčných jader, či vyvinutí laseru, vysílajícího atomy místo částic světla, byla doložena i technologie, jíž lze zrušit či aspoň podstatně omezit působení magnetismu Země. Nakonec už dříve vědci upozorňovali na tzv. vedlejší účinek Einsteinovy obecné teorie relativity, při níž rychlá rotace zkresluje zemskou přitažlivost, až dochází k úbytku váhy předmětů. Dá se tedy beztlížný stav lidí a předmětů prospěšně využít třeba v medicíně? Ale nezmění to jaksi náš dosavadní „vědecký pohled na svět“? Jak opět vymezit účinky takového objevu? Otázky zůstávají nezodpovězené...

Dnes se např. v některých vyspělých zemích konstatuje zvýšená agresivita u nedospělých dětí. Jako příčina se uvádí stres, nuda, televize a změna hodnot. Pod vlivem videa a po-

čítačových her berou děti násilí jako něco normálního a o hodnotě života už tolik nepřemýšlejí. Dobrý je ten, kdo vítězí. Nevadí, že k tomu užil i nefér prostředků. Na straně druhé lámou virtuální hrdinové počítačových her srdce svých fanoušků - elektronické zvířátko má v dětech podněcovat odpovědnost a smysl pro péči o „živou věc“. Když zapípá dítěti v kapse i během školního diktátu, je třeba ho nakrmit, očistit, či hrát si s ním. Jinak umře - v Americe jsou už desítky hřbitovů, určených elektronickým maskotům, uhynulých virtuální smrtí. Psychologové nejsou nadšeni, jde prý o zjednodušené chápání vztahu k jiným tvorům, jenž citovost dětí nijak nerozvíjí. Avšak náhrobky takových zesnulých dále naplňují paměť počítačů, spojených Internetem. Říká se, že třeba z důvodu, že opravdová zvířátka páchnou a jsou otravnější než ta elektronická, pak lidé touží po něčem, co by naplnilo jejich představy více než pozemská hmotná skutečnost. Je to sen o novém lepším světě, zvaném virtuálním... Ale chceme si opravdu pořídit elektronickou milenkou a elektronické děti, jež budou milovat a umírat virtuální něhou a virtuální smrtí, či rodit se do dalších naprogramovaných životů?

„Sítí sítí“ přitahuje vizionáře, její budoucnost může mít mnoho různých podob - už v r. 1996 se objevil nový výraz Intranet, v r. 1997 se skloňoval pojem Extranet, a další „nety“, jako se dříve očekávaly „ismy“, nás asi ještě čekají. Vznikne světová informační dálnice, v jejímž rámci se vytvoří řada kanálů, jimiž informace budou proudit v šifrované podobě. Konflikt ovšem nastane asi opět na prahu Rozumu, a to s naší přirozeností a „kulturností“.

Timothy Leary zdůrazňuje, že po několik tisíciletí byly podstatou vesmírného řádu extrémní složitost a nevysvětlitelný nelad - tedy „tajemná, do sebe zavнутá nádhera, obecně známá jako Chaos“ ④. Proto individualistické myšlení, podvracející pokusy různých autorit nastolit v Chaosu nějaký Řád, bylo označováno za prvotní hřích ve svatých židovských, křesťanských i muslimských knihách. Naše Já a jeho osobní cíle, individuální vědomí náležely Dáblu a jako takové byly trestány, aby Řád získal kontrolu nad Chaosem. Leary hodnotí taoisty, že nelpěli na myšlenkových strukturách, ale vynikali uměním poddat se proudu a přesto nevyházet z klidu. Poselství znělo: Chaos je dobrá věc, Chaos vytváří nekonečné množství možností. Když v posledních desetiletích vědci začali studovat komplexnost lidského mozku, dospěli k Chaosu. Ukázalo se, že mozek je galaktická komunikační síť, tvořená stem miliard neuronů. Každý neuron je komplexním informačním systémem, propojeným s deseti tisíci jinými, jako třeba počítač. Tím je každý z nás vybaven vesmírem neurologického komplexu, jenž je nepostižitelný alfanumerickou myslí. Fyzický práh citlivosti je označen jako nejmenší kmitočet záření, při němž nastává mise elektronů. Kapacita lidského mozku je jak hluboce ponižujícím důkazem naší současné omezenosti, tak i naprosto vzrušujícím důkazem našeho potenciálního

božství - jestliže se ovšem naučíme plně ovládat vlastní mozek, své Prahy?...

Mozek má neukojitelnou touhu po stimulaci. A kvantově-elektronický vesmír informací definuje nový stav ducha. Když svůj mozek budeme externě stimulovat na kybernetické obrazovce, začneme pilotovat i vlastní duši. Náš mozek si vytvoří duchovní svět za obrazovkou, naprosto subjektivně podmíněný. Einsteinova teorie relativity kdysi stanovila, že realita závisí na bodě, z něhož ji pozorujeme. Ale na rozdíl od stabilních hodnot časoprostoru hmotné reality, je realita kvantového mozku definována rychlými výměnami a zpětnou vazbou s jinými informačními zdroji, což proběhne interaktivně kolem světa rychlostí světla. Ve věku informatiky budeme mít samozřejmě možnost vysílat signály. Ještě nikdy v dějinách jedinec nedisponoval tak mocnými prostředky. Kritici informační éry to nahlížejí negativně, aby kvantita informací nevedla ke ztrátě významu, ale stejnou věc prý v minulosti prohlašovali o Gutenbergovi. Pro Learyho je kybernetika Řád, kde ovšem stojíme teprve na jeho Prahu, a kde je dosud roven Chaosu. To asi proto, že se jej zatím zmocňujeme individuálně, hrou a hypoteticky.

PRAHY PRAHY

Rok 1998, v němž slaví 650.leté výročí svého založení Pražská universita a česká vzdělanost, je už prahem nového století a nového tisíciletí. Osudová osmička v jeho koncovce neplní nikoho nadšením - rok 1848, 1918, 1938, 1948, 1968, to se vždy udály bouřlivé a převratné změny. Historikové ale hovoří o konci dějin, tedy konci dějin různých ideologií, v hegelovském slova smyslu o konci boje protikladů, jako podstatě Řádu. Teze a antiteze by mohly splynout v jedno a nový boj protikladů by se čekal na jiné úrovni. Neformální vztahy a výměna informací mezi jednotlivci by mohla dát vzniku společně sdílené sounáležitosti a společným hodnotám. Měli bychom být motivováni neustávající výzvou k takovému svobodně pojatému lidskému společenství. Paradoxně bychom tím naplnili božský ideál o dokonalejším člověku - zmizela by nesnášenlivost jako kulturní slepota, potlačili bychom netolerantnost, zaostalost a nenávisť. Zbavili bychom se snad i stereotypu. Pokrok uvnitř člověka by měl být vyjádřen poklidem a porozuměním. Jazyk by nesloužil k diferenciaci lidí, ale k porozumění vztahu řeči a světa. Vždyť jej jeho prostřednictvím vytváříme. Věda a kultura by měla obnovit svou suverenitu.

Praha se má stát evropským městem kultury pro rok 2000. Tato naše stovžatá matička už by neměla být jen oním obchodním a turistickým uzlem, ale s plným vědomím své kulturnosti a vzdělanosti jedním z mozků světové komunikační sítě. Byli jsme vybráni s vědomím prospěšnosti vnitřní transformace, měli bychom se zhostit i transformace vnější, ke stmelení světa. Geograficky i jinak máme pro tento účel mimořádně vhodné předpoklady.

Mimo nás to bude ještě devět evropských měst, jež spojením inteligence a vzdělanosti mohou vytvořit jeden celek. Letošní oslavy jsou pro to dobrou přípravou, snad přispěje dílem i tato výstava. Jsme místem, kde se symbolicky od věků setkával živel slovanský s neslovanským, kde se významně křížily kulturní vlivy. Bylo-li v minulosti handicapem, že jsme se považovali za kulturní hybrid, dnes hybridům patří lidská budoucnost. Jsme i kolébkou protestantismu sto let před Lutherem, výspou judaické civilizace, máme vlastní bohaté dějiny, zakládající svou kontroverzní povahou další vývoj. Zažili jsme tmářství, temno, i jas svobody. Prahy našeho hlavního města by měly být ne déle hranicemi našeho domova, ale Prahem - vstupem do budoucnosti, jenž své trojrozměrné existence plně využívá.

Vlasta Čiháková-Noshiro

Reference:

- 1/ - Michel Foucault, Dějiny šílenství, naklad. LN, 1994
- 2/ - Vilém Flusser, Příběh ďábla, naklad. GemaART/OSVU, 1997
- 3/ - Tisková zpravodajství ČTK, 1997
- 4/ - Timothy Leary, Chaos a kyberkultura, naklad. Maťa, 1997